
Liten handbok mot den nya högern

- Mattias Irving -

Liten handbok mot den nya högern

Mattias Irving

Innehåll

Rubrik	Sidnr
Förord	5
Är fascismen på väg tillbaka?	6
Från optimism till alarmism	8
Hur kan vi göra motstånd?	10
Demokrati mot populism	11
Fascismen är en "humanism"	11
Från våldförhållande till metodisk likgiltighet	12
Hur kan vi bemöta populismen?	14
Förskjutna gränser i Wien och Vellinge	16
Novemberpogromerna: Från ord till handling	17
Hur kan vi göra motstånd?	19
Så kapas en arena	22
Frihet utan ansvar	23
Låt demokratin ha en utsida	25
Högerradikala DJ:s på debattens dansgolv	27
Uppsplittringsmodellen: Debattens gyllene genväg	30
Intellektuella fiender till förnuftet	31
Hur kan vi göra motstånd?	32
Med hatet som drivkraft	34
Det vardagliga hatet	35
En höger i vänsterskrud	36
Hur kan vi bryta SD:s grepp om dessa grupper?	38

Förord

Kampen mot den nya högern liknar ingen annan politisk strid vi sett i överskådlig tid. Förvirringen är utbredd. Hur kan uppenbart rasistiska och auktoritära rörelser växa sig starka i land efter land i vår tid?

Något har hänt inte bara med politiken, utan med hela det offentliga samtalet. Ibland verkar de politiska striderna så flytande och flyktiga att de knappast ens kan kallas för debatter. Många jag har pratat med beskriver en känsla av att trampa vatten i diskussionen, samtidigt som de nya högerpartierna skvalpar obekymrat på ytan, som oljefläckar: aldrig på riktigt inblandade, ändå förgiftar de omgivningen genom sin närvaro.

Denna handbok innehåller ingen tung teori, men för dig som vill veta mer återfinns många referenser till annan litteratur om extremhögern. Syftet är inte att tillhandahålla ett schema för hur man vinner debatter, utan att hjälpa fler att känna stadga i den egna hållningen som demokrater, även när allting skakar. Då krävs kunskap om den nya högers ideologi, debattstrategier, och historiska tankegoods.

Av anledningar som förhoppningsvis blir uppenbara under läsningens gång, gör jag inte någon skarp skillnad mellan orden nyhöger, alt right, högerpopulism och extremhöger. Det betyder inte att alla rörelser som benämns under endera av dessa paraplybegrepp ska betraktas som lika farliga, eller lika antidemokratiska.

Inom ramen för "högerpopulism" tar jag upp några enskilda fall från KD och M, därför bör det markeras att inget av partierna tillhör de "nya" högerörelser som beskrivs i denna handbok.

Mattias Irving

Politisk sekreterare, Socialdemokrater för tro och solidaritet

Är fascismen på väg tillbaka?

T v: Integralister marscherar i Brasilien, 1935. T h: Beväpnad deltagare (anonymiserad) i Charlottesville, Virginia 2017, foto: Evan Nesterak, CC BY 2.0

I USA, Ryssland, Brasilien, Ungern och Polen har en ny, nationalistisk, reaktionär och auktoritär politisk våg nått maktens högsta topp. I femton länder runtom i Europa har de nya, högerpopulistiska och nationalistiska krafterna regeringsinflytande. Var fjärde EU-medborgare röstar idag på ett populistparti¹.

Många oroas för att denna högervind innebär en återkomst för fascismen, och det finns många likheter mellan då och nu. Men sträcker sig likheterna långt nog för att man ska kunna prata om fascism?

”Historien upprepar sig inte, men den rimmar” är ett citat som inte helt tillförlitligt brukar tillskrivas Mark Twain. Den sociologiske nestorn Zygmunt Bauman sade något liknande: Variationer på vissa teman återkommer genom historien, men det går aldrig att göra raka jämförelser. För att avgöra om dagens olika varianter av högerpopulism liknar de historiska förlagorna, måste man först veta mer om 1900-talsfascismen.

1 <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2018/nov/20/revealed-one-in-four-europeans-vote-populist>

Fascismen är, med historikern och fascismexperten Roger Griffins ord, en skymningsrörelse². Den är ett tecken på att människor bär på en känsla av att det välkända och trygga drar sig undan, av att civilisationens ljus är på väg att falna.

”När de gamla fascisterna väl grep makten gick de snart från ’enhet’ till ’renhet’.”

Mussolini besvarade en gång denna känsla med storslagna visioner om nationell enhet, och samlade människor från alla delar av samhället, fastän främst från arbetarklassen. Analfabeter stod bredvid högutbildade futurister. Socialister bredvid konservativa. Offer bredvid förövre. Alla samlades kring Mussolinis vision om ”den nya italienaren”.

Fascismens livsluft har alltid varit att förfalska historien och skriva om den efter eget kynne. Både Adolf Hitler och Mussolini byggde sina rörelser på att försköna historieskrivningen om den egna nationen eller rasen, och sedan göra sig själva till garanten för den historiska guldålderns pånyttfödelse. Mussolini skulle återupprätta det stolta Rom och göra Medelhavet till ett italienskt innanhav, och Hitler skulle leda den överlägsna ariska rasen till rättmätigt världsherravälde.

Men när de väl grep makten gick de snart från ”enhet” till ”renhet”. De oönskade sorterades bort. Istället blev kriget det enda bestående idealet i regimer vars ideologi förändrades beroende på hur vinden blåste – särskilt i Mussolinis Italien.

Att försöka identifiera och kartlägga en fascistisk ”grundideologi” är som att försöka fånga rök med en håv, och har inneburit stora utmaningar för historiker och statsvetare under hela 1900-talet.

Från optimism till alarmism

Roger Griffin står för en av de mest accepterade definitionerna av fascism, där idén om en strålande nationell pånyttfödelse är central³. Redan här skaver jämförelsen mellan dåtidens fascism och dagens auktoritära högervåg. Var hörs löftena om en ljusnande nationell framtid och en återkomst av forna tiders hjältemod? Aldrig från de ryska nättrollen och sällan från högerpopulistiska partier i Europa, som tvärtom tävlar i cynism och målar framtiden i dystra färger.

Annorlunda är det med Donald Trumps ”Make America great again”. Därtill lyckas Trump till skillnad från sina europeiska motsvarigheter relativt väl med att mobilisera människor att delta i fysiska manifestationer.

Fastän de stora gesternas tid annars framstår som förbi idag, så upphöjer regeringspartierna i Polen och Ungern värden som styrka och enhet. Men något saknas: den modernistiska nybyggeranda som kännetecknade 1900-talsfascismen. Dagens nya höger förmedlar inga elitistiska drömmar om att omstöpa människan eller nationen i en ny och ”friskare” form.

Undantagen finns i marginalen, exempelvis den våldsamma nazist-sekten Nordiska motståndsrörelsen (NMR). De står nära 1900-talsnazismen ideologiskt, men deras uppträdande är nynazisternas: huliganiskt hårdföra, kortklippta män med banér och kängor.

Den nya högern är en helt annan slags varelse. De ligger närmare den allra yngsta naziströrelsen: de fokuserar på att ta plats, äga samtalsytorna, så att all annan debatt måste förhålla sig till dem. Istället för enstaka manifestationer sprider de ständiga budskap som är enkla, svartvita, känslostyrda, ihärdiga och substanslösa.

Ungångsretorik och alarmism är den nya auktoritära rörelsens främsta budskap. Udden riktas åt två håll. Nedåt, mot marginaliserade minoriteter, muslimer, judar, romer och hbtq-personer, uppåt mot en intelligentsia bestående av ”kulturmarxister”, politiker och journalister

3 Palingenetisk ultranationalism: https://en.wikipedia.org/wiki/Palingenetic_ultranationalism

som på grund av kosmopolitiska och dekadenta böjelser ska ha ingått en sammansvärjning med de marginaliserade grupperna för att få nationen på fall.

På samma vis var det genom att underblåsa och spela på en känsla av både yttre och inre hot som Mussolini och Hitler kunde nå framgång. Här är den retoriska likheten mellan rörelserna stark.

Massmördaren Anders Behring Breivik (numera Fjotolf Hansen) ansåg som bekant att ”kulturmarxister” (en uppdaterad version av den gamla nazistiska konspirationsteorin om ”kulturbolsjeviker”) ligger bakom en liberal, humanistisk agenda för att tillåta ett makthungrigt, intrigerande islam att ta över västerlandet. Det var också därför som Arbeiderpartiet (AP) blev hans måltavla. När Nordiska motståndsrörelsen formulerar i grund och botten samma idé, så är det främst den ”vita rasen” som är i fara på grund av invandringens tänkta påverkan på demografin.

I vår tid har den judiske finansmannen George Soros blivit en av de viktigaste symbolerna för dessa teorier, som på kort tid har rört sig från samtalets yttersta marginaler och rätt in i samtidens mittpunkt. Nu kan till och med högt uppsatta republikanska politiker sitta i nationell teve och säga att Soros låg bakom flyktingkaravanen till USA⁴ som det varnades för under början av 2019. Den konservativa jungianska psykologen Jordan B Peterson har vid flera tillfällen öppet lånat retoriken om ”kulturmarxister”⁵ som vill luckra upp samhällets fundament, och blev likväl i oktober 2018 inbjuden till Skavlan i SVT.

Vi lever ändå i en tid då det är svårare än under 1900-talet att likrikta kommunikationen och styra hela det offentliga samtalet, åtminstone i västerlandet, och åtminstone än så länge. Internets många möjligheter till trots så blir både Ungern och Ryssland alltmer framgångsrika med sin statspropaganda, som just genom Internet och framgångsrikt påverkansarbete når även utanför landets gränser.

4 <https://www.nytimes.com/video/us/politics/100000006187984/george-soros-conspiracies-gop.html>

5 <https://www.youtube.com/watch?v=afNJHGVjtR4>

Hur kan vi göra motstånd?

Rädsla motas bäst genom tillit, och tillit är, med Zygmunt Baumans ord⁶, en muskel som måste tränas för att inte förtvina. I segregerade samhällen minskar tilliten, eftersom exponeringen för människor från andra skikt eller sfärer i samhället är mindre. Därför är det inte förvånande att dessa nya auktoritära rörelser vuxit fram efter en längre tid av ökande klassklyftor i världen, och en tilltagande otrygghet till följd av alltmer polariserad retorik som kulminerar i både hatbrott och terrordåd.

Somliga rasistiska myter har kort bäst före-datum: Under 90-talet tog Sverige emot många flyktingar från kriget på Balkan, och då spreds likasom idag rykten om att de inte kunde integreras i det svenska samhället. Men de som flydde till Sverige lyckades tvärtom oerhört väl i det svenska samhället, och idag skulle påståenden om att denna grupp är ”omöjlig att integrera” vara direkt löjväckande. Det betyder att vi har tiden på vår sida när samma myter nu sprids igen, om nya grupper.

På längre sikt måste vi bygga ihop samhället igen. En obestämd känsla av otrygghet i livet riktas lätt mot de ”främmande”, men kan ha sitt egentliga upphov i otrygga anställningar och maskor i det sociala skyddsnätet. Även i de fall då otryggheten handlar om kriminalitet handlar den långsiktiga lösningen alltid om social rättvisa.

Vi behöver också vinnlägga oss om en retorik som tar oron på allvar, men utan att erkänna den (och därmed gå högerens ärenden). Vi kan även skapa möten genom att arbeta för att bjuda in den nya högerens hatobjekt i debatten, stötta dessa minoriteter i deras kamp och genom aktiv inkluderande politik agera för att stoppa misstro och rädsla från att spridas i samhället.

- *Bekämpa segregationen, socioekonomiska, geografiska och kulturella möten*
- *Satsa på trygghet, men stå emot utspel som spär på rädsla och främlingskap*
- *Snabb integration släcker extremhögerens existensberättigande*

Demokrati mot populism

Populism brukar beskrivas som en urvattnad och polariserad form av politik, där folk ställs mot elit och komplexa problem ges överdrivet enkla lösningar. Men ”populism” handlar också om att framställa sig själv som någon som tillhör folket och försvarar dess intressen (populus betyder ”folk” på latin) mot eliten.

Redan 1995 beskriver författaren Umberto Eco närmast profetiskt i en essä om ”ur-fascismen”⁷ att en kommande, internet- eller tv-baserad fascism skulle representera en liten del av befolkningen men påstå sig vara de enda sanna uttolkarna av ”hela folkets vilja”.

Likställandet av den egna politiken med folkviljan var central för den fascism som Eco upplevde under sina uppväxtår i Italien, och den är viktig för dagens auktoritära höger rörelse, oavsett vilket historiskt sällskap man vill placera den i. Inte minst SD försöker ständigt att framstå som det egentliga ”vanliga folkets parti”, och Jimmie Åkesson har till och med lånat in folkhemsbegreppet i sin retorik.

Många associerar den gamla fascismen till militärmarscher och filosofen Harald Ofstads berömda formulering om ”förakt för svaghet”. Men bredvid en sådan militäriskt elitism blir försöken att vara ”folkets röst” svåra att förstå. Är det bara en retorisk strategi för att säkra makten?

Fascismen är en ”humanism”

Fascismen kan tillspetsat beskrivas som en ”humanism”, alltså som en ideologi som sätter människan själv i centrum. Men den har inget gemensamt med den klassiska, upplysningshumanistiska, moderna idén om den tänkande och jämlika människan. Tvärtom är det ett genomgående tema i 1900-talets fascistiska rörelser att se på människan med socialdarwinistisk blick⁸.

7 https://www.pegc.us/archive/Articles/eco_ur-fascism.pdf
8 Se exv förordet till Snyder T, *Black earth* (2015) om Hitlers ideologi

Fascismens idealmänniska vill inte först och främst förstå världen, utan tillhöra den överlägsna gruppen. Därför bejakar hon folkmassans logik med stor iver. Hon når inte självförverkligande genom utbildning och reflektion, utan genom underkastelse inför en världsbild där evig konflikt mellan nationer och folkgrupper är ett grundläggande villkor för inte bara politiken, utan för hela mänskligheten.

Hon gör sig därför till ett villigt instrument i nationens tjänst, som barnaföderska, som heroisk förgrundsgestalt i fronten mot nationens fiender, eller entusiastisk flaggviftare på militärparaderna.

Att vara folklig blev därför detsamma som att vara elitist. Det var den logiska slutsatsen av en ideologi som pekade ut det egna folket som utvalt och den egna nationen som överlägsen.

Överlag hyllade därför 1900-talsfascismen i bombastiska ordalag den perfekta, pånyttfödda människan som var ideologins mål: en evigt ung och osjälvständig medborgare, ständigt förnyad genom kamp, för evigt en idealist men aldrig en ideolog.

Från våldsförhärlikande till metodisk likgiltighet

Alla ideologier förändras över tid och det vore absurt att mäta samtidens auktoritära krafter efter dåtidens måttstockar, precis som det inte går att dra en obruten ideologisk linje från Karl Staaff till Jan Björklund. Den framstående italienska fascismforskaren Emilio Gentile har varnat för att estetisera fascismen och förse den med en alltför rigorös uppsättning av kännetecken. Då riskerar man att missa att den faktiskt kan förändras. Ingen kan veta hur en Mussolini eller en Hitler hade valt att förpacka sina budskap om de varit verksamma idag.

Hatet idag mot muslimer, judar, feminister, "landsförrädare" och transpersoner är grovt, omfattande och innehåller ofta uppmaningar till våld, men våld ses inte längre som ett mål i sig själv (förutom i extrema kretsar som NMR), utan som ett medel för ett högre politiskt mål.

1900-talets fascistiska våldsromantik har ersatts av metodisk nihilism, en strategisk och utbredd likgiltighet inför våld som specifikt drabbar den nya högerns hatobjekt. Dessa människor anses inte ens värda att sörja, och berövas därmed sin mänsklighet⁹.

Mussolinins berömda slagord ”me ne frego” (jag bryr mig inte) sammanfattar kanske allra bäst hur tankegodset har förvandlats över tid. Under första världskriget kom frasen ”me ne frego” till för att signalera machismo och bravur hos italienska soldater. Idag kunde precis samma fras användas av nätkrigare, men för att signalera likgiltighet.

I förordet till Arthur Rosenbergs bok *Fascismen som massrörelse*¹⁰ beskriver historikern och fascismexperten Håkan Blomqvist den nya höger-rörelsen som ”kontrareformistisk”, där den äldre tidens fascism av Rosenberg med flera andra intellektuella (bl a Walter Benjamin) snarare har betecknats som kontrarevolutionär. Det är ytterligare en träffande beskrivning av vad som har förändrats, och vad som förblir sig likt.

Rosenberg varnar för att försöka gå dessa krafter till mötes, likaså för att som vänsterrörelse förlita sig på att myndigheter och rättsstat ska lyckas hålla dessa populistiska krafter stängna. Utan tvekan är denna varning resultatet av Rosenbergs egen erfarenhet från tiden i Weimarrepubliken, då extremhögerns politiska mord försiggick mer eller mindre öppet och obestraftat, medan den stora merparten av politiska mord utförda av kommunister under samma period reddes ut och bestraffades¹¹.

Idag utförs i princip inga politiska mord i Sverige av extremvänstern så det är svårt att dra paralleller, men polisen har under många års tid fått hård kritik från tunga röster i samhället för ett alltför slappt agerande mot den nya extremhögern¹².

9 För resonemang om sörjbara liv rekommenderas Butler, J, *Krigets ramar* (2009)

10 Först utgiven 1934, men finns i svensk utgivning från 2016

11 <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/terror-from-far-right-in-weimar-republic/>

12 Orsakerna kan vara många. Men polisforskaren Stefan Holgersson skriver i sin studie Polisens utredningsverksamhet - En studie av polisens arbete med demokrati- och hatbrott på nätet (2018) att polisen behöver mer utbildning i frågor om hatbrott, men också att det finns organisatoriska problem att ta hänsyn till.

Hur kan vi bemöta populismen?

Arthur Rosenberg menade att man måste utmana fascisternas anspråk på att vara ”folkets sanna röst”, genom att tvinga dem att bekänna färg. När de tyska socialdemokraterna under 30-talets början tog politisk strid mot sänkta löner lyckades de mobilisera så många arbetare att nazisterna slutligen fann sig tvungna att driva samma linje själva för att inte förlora sin väljarbas.

Följden blev att Hitler under en tid tappade kapitalägarnas förtroende, och nazistpartiets dubbla lojaliteter lades i öppen dager. Nazisternas högersympatier blev desto mer uppenbara under De långa knivarnas natt, som främst var slutet på en intern maktkamp med Sturm-abteilung (SA), men då också partister som hade vänsteridéer mördades, bland andra Gregor Strasser som förespråkade åtgärder för att tackla fattigdomen och avsätta den ekonomiska eliten¹³ (vilket inte ska tas som intäkt för att strasserismen var något slags ”snällare” form av nazism).

Då som nu var många kapitalägare snabba att omfamna den högerextrema rörelsen. Idag syns inte minst namn som den reaktionära miljardären Robert Mercer¹⁴ bland de viktiga finansiärerna av den nya högern. I Sverige ser vi hur Almegas uppvaktning av SD har lett till politiska resultat¹⁵, liksom att allt fler företagare sympatiserar öppet med partiet¹⁶. Då som nu sluter också en bred undre medelklass och arbetarklass upp bakom extremhögern. Historiskt har fascismen kallats ”en ohelig allians” mellan arbetare och överklass, och vad man än vill kalla den nya högern så är figurlikheten slående.

Den nya högern kan verka nog så hotfull, särskilt när folkvalda företrädare sprider dess budskap med stor framgång i sociala medier. Men fastän den mer cyniska och nedtonade karaktären hos den nya högern gör att den verkar mer rumsren, saknar utspelen den ideologiska spänsten hos 1900-talets hängivna ultranationalism.

13 https://en.wikipedia.org/wiki/Gregor_Strasser

14 https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Mercer#Political_activities_and_views

15 <https://arbetet.se/2016/09/14/alpha-bakom-sds-stallningstagande/>

16 <http://www.dagensarena.se/opinion/sd-framgangarna-det-talas-tyst-om/>

Därför har vi goda chanser att ta striden med dem om synen på människan och det goda samhället. Svensk vänster måste inte heller underkänna medborgarnas intelligens genom att hemfalla åt demagogisk vänsterpopulism.

De sista veckorna före valet 2018 steg S med flera procentenheter efter ett halvår av kräftgång i opinionen. Dessa veckor talade S med styrka om ett jämlikt, starkt och inkluderande samhälle för alla, och överröstade till och med Sverigedemokraterna i debatten. Det är en erfarenhet som speglar Rosenbergs berättelse om hur den tyska socialdemokratin skadsköt nazistpartiet genom engagemang för rättvisa och anständighet för dem som har det dåligt ställt. Den oheliga alliansen var bruten.

Gå inte i debatt på populisternas villkor, tvinga istället fram en diskussion på vänsterns villkor: Ifrågasätt orättvisorna, utgå från de materiella förutsättningarna i människors liv för att avfärda utspel om kulturella olikheter. När människor delar livssituation, hämtar och lämnar på samma dagis, samverkar mellan grannarna, känner sig trygga där de bor och har ett meningsfullt jobb, spelar yttre symboler och trostillshörigheter mindre roll. När det finns en tillit till samhället, växer också viljan att delta.

Ingen politisk rörelse kan greppa makten om den inte har allierade. Nazisterna förlitade sig på den redan existerande antisemitismen och spädde på den. Utan kollaboratörer hade Förintelsen varit omöjlig att genomföra. Förintelsen var därför inte den nazistiska ideologins triumf, utan Europas kollektiva medmänskliga misslyckande. Därför är det farliga inte att redan radikala krafter normaliseras. Det riktigt farliga är när normala människor radikaliserar. Därför måste vi ligga på för att anständiga partier till höger ska hålla rågångarna mot extremhögern.

Förskjutna gränser i Wien och Vellinge

Den 17 december fick Vellinge kommun grönt ljus från Högsta förvaltningsdomstolen att införa tiggeriförbud. Den 20 december publicerade lokaltidningen i Vellinge en intervju¹⁷ med tätortens enda EU-migrant, rumänska Alina Dobrică, där hon uttryckte att hon inte var orolig för den nya lagen. Folket i Vellinge var så trevliga mot henne och hon hade fått många nya vänner.

Förbudet mot att tigga kunde heller inte gälla henne, eftersom hon inte tiggde i lagens mening. Hon utförde istället småjobb som att hjälpa äldre med matkassar, eller sopa rent. Hon fick i samma artikel medhåll av kommunpolisen Jörgen Sjästad.

I början av mars lämnade hon Vellinge, efter tre månader av trakasserier. Över en natt hade hatet blivit legitimt och leenden hade förbytts i spottloskor.

Hur kunde en så plötslig förändring ske i folks beteenden?

Den 12 mars 1938 underkastade sig Österrike nazistiskt styre, i det som på nazistspråk kallades ”anslutningen” (Anschluss). Den hade föregåtts av intensiva kampanjer i huvudstaden. Slogans hade klottrats på gatorna. Redan dagen därpå hade stora folksamlingar bildats runtom i staden, för att se stadens judar tvingas skrubba bort minnena av den politiska strid som lett fram till ”anslutningen”.

Det tog bara några timmar för det politiska beslutet att manifesteras i en radikalt ny ordning på Wiens gator. Händelsen beskrevs som både folklig och spontan, fastän den kontrollerades av nazistiska officerer.

Österrikes innevånare hade förstås inte över en natt förvandlats till nazister (fastän antisemitismen vuxit sig stark i Europa under 30-talet). Men när det politiska läget förändrades kunde den nazisympatiserande

17 <http://vellinge.lokaltidningen.se/nyheter/2018-12-20/-Alina-om-tiggerif%C3%B6rbudet-Det-g%C3%A4ller-inte-mig-3798656.html>

Judar tvingades skrubba gatorna inför publik i Wien, mars 1938

minoriteten av befolkningen gripa initiativet. Alla andra stod tysta medan anständighetens gräns förflyttades framför deras ögon.

Hur rimligt är det att dra paralleller mellan Wien och Vellinge? Naturligtvis styrs inte Vellinge av nazister. Syftet med att ställa dessa orter sida vid sida är inte att likställa dem, eller plocka retoriska poänger. Syftet är att visa hur snabbt en förändring kan ske när politiskt fattade beslut ger vind i seglen åt aktivistiska och aggressiva krafter, och den tysta majoriteten intar en åskådarroll¹⁸. Alla ser alla andra stå tysta, och drar därav slutsatsen att det som sker nu är det normala.

Ingen fascistisk rörelse går direkt från en plats i parlamentet till att organisera en mordindustri. Därför var det som skedde i Wien avgörande för att nästa upptrappning skulle bli möjlig. Den skedde i november samma år.

Novemberpogromerna: Från ord till handling

Den nionde november 1938 kallas ofta för "Kristallnatten". Attackerna på synagogor och judiska hem och butiker beskrevs som spontanta uttryck för en folklig vrede, men föregicks av att propagandaminister Joseph

18 För mer om åskådarrollen, besök Forum för levande historia:
<https://www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/askadaren/forskningsintervjuer>

Goebbels¹⁹ påstått att ”världsjudendomen” legat bakom ett nyligen genomfört politiskt mord, då den unge polske juden Herschel Grynszpan attackerat en nazistisk tjänsteman. Vidare lät han veta att NSDAP inte hade planerat några manifestationer mot judarna, men ”om några sådana uppstod spontant skulle de inte hindras”.

Detta uppfattades som grönt ljus för att gå ut på gatorna. Hundratals mördades och 30 000 judar skickades till koncentrationsläger den påföljande veckan, och de redan hårdföra förföljelserna intensifierades.

Den politiska filosofen Hannah Arendt menade att ett politiskt skeende som får genomslag måste ha två led, som kompletterar varandra. Å ena sidan en retorik, en berättelse om samtiden. Å andra sidan en händelse som gestaltar denna beskrivning och grundar den i världen, skänker den genomslagskraft. Utan en politisk berättelse blir händelsen obegriplig. Utan en händelse blir berättelsen bara luft.

Därför finns det en enastående retorisk styrka i ”spontana” manifestationer i offentligheten. När människor i grupp agerar på sätt som flyttar gränser och kan göra så utan att utmanas, då förändras den politiska situationen. Det har varit en vägledande princip för 1900-talets nynazister, och kanske också för vår samtids olika högerextrema försök att skapa ”miliser” med självpåtagen uppgift att skydda sina orter.

Exempel på dessa är Soldiers of Odin och European defense league, två grupper som misslyckades monumentalt med att skyla över sina högerextrema böjelser, och därför inte heller förmådde övertyga någon om sin folklighet.

Metoden att hetsa mot en grupp utan att själv ta ansvar för konsekvenserna är inte en strategi som har dött på historiens skräphög. Tvärtom lever den vidare, i en högerretorik som idag har blivit allt vanligare.

Rabbinen för synagogan i Pittsburgh som under hösten 2018 utsattes för ett antisemitiskt terrordåd, ville aldrig direkt beskylla presidenten Donald

Trumps retorik för att ha bidragit till våldet mot judar²⁰, men menade att hatiskt språkbruk har blivit vanligare, och var en bidragande orsak till attacken. Samtidigt visar en undersökning av J Street att 72% av tillfrågade amerikanska judar anser att presidenten är delvis ansvarig för attacken²¹.

För några år sedan började begreppet ”stokastisk terrorism” att användas för att beskriva ensamagerande terrorister. Begreppet är inte vedertaget ännu, men har många poänger. ”Stokastisk” kommer från grekiskan och betyder ”slumpmässig”. Idén är att genom radikala uttalanden eller handlingar mobilisera okända individer ”där ute” att agera. Istället för riktade attacker mot strategiska måltavlor försöker man skapa ett bakgrundsbrus av ovisshet.

I Europa har antalet antisemitiska hatbrott stigit kraftigt i land efter land²². I Polen stiftades 2018 en ny lag som gjorde det förbjudet att påtala landets medverkan till Förintelsen. I samband med att lagen stiftades sköt antalet hatbrott mot judar i höjden²³. Efter attacken på moskén i Christchurch ökade antalet hatbrott mot muslimer med 600% i UK. Dylka spikar i hatbrottsstatistiken har återfunnits efter folkomröstningen om Brexit i Storbritannien (statistiken visar på en sextioprocentig ökning, enligt BBC), presidentvalet i USA... Och nu senast efter ett kommunbeslut i Vellinge. Hatbrott sker inte i ett vakuum.

Hur kan vi göra motstånd?

Diskussioner om tiggeriförbud, asylpolitik och mångkultur riskerar att mobilisera hatbrott i Sverige, precis som i andra EU-länder. Men det beror på vilken retorik som blir rådande i debatten. Därför är det viktigt att vara noga med inte låna sig till hets och hat, när man diskuterar de frågor som kan bidra till att mobilisera dessa krafter.

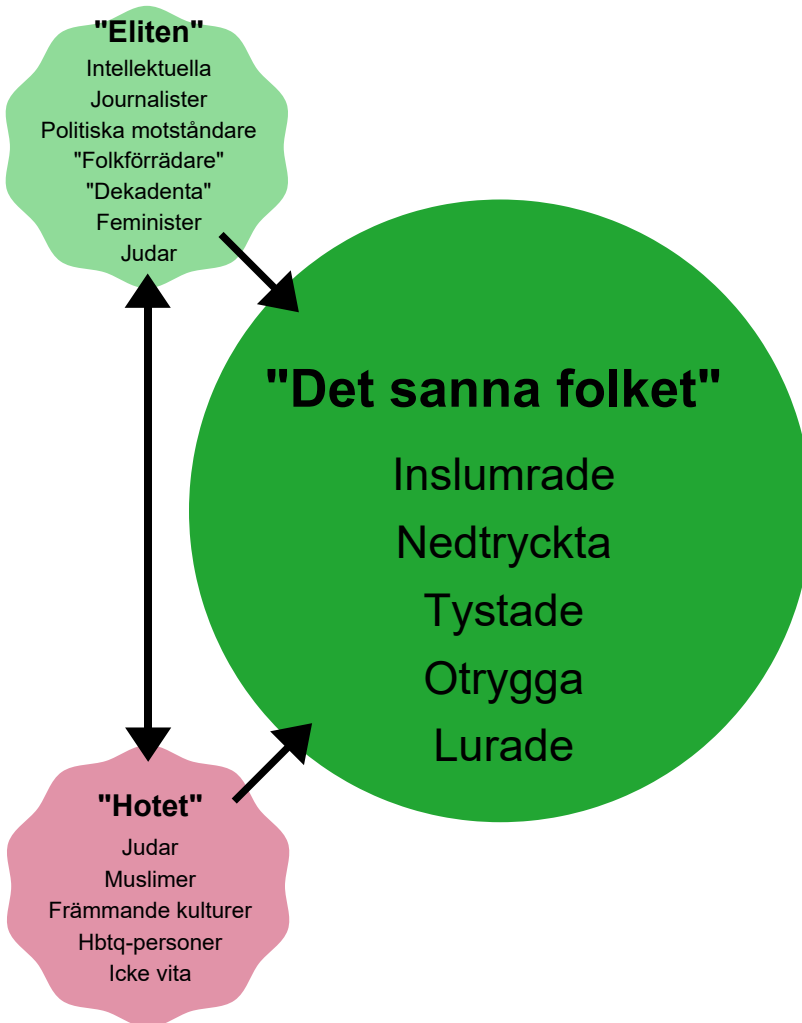
20 https://www.huffingtonpost.com/entry/tree-of-life-rabbi-jeffrey-myers_us_5bdee9f6e4b09d43e31fb791

21 <https://www.timesofisrael.com/new-poll-72-of-us-jews-find-trump-responsible-for-pittsburgh-shooting/>

22 <https://expo.se/2019/02/rekordniv%C3%A5-av-antisemitiska-hatincidenter-i-frankrike-tyskland-och-storbritannien>

23 <https://www.jpost.com/Israel-News/Study-Surge-in-Polish-antisemitism-since-controversial-Holocaust-law-562748>

Fascismens modell för politisk kamp

En dekadent elit har infiltrerat nationen och allierar sig med ett yttre hot för att förtrycka det "sanna folket", som måste slå tillbaka genom att återerövra sina historiska rötter, utkräva hämnd på "förrädarna" och driva ut eller utplåna "hotet".

Samma modell återfinns i nästan alla fascistiska beskrivningar av samhället, men objekten varierar: Eftersom modellen är propaganda, kan den anpassas efter vilken grupp det är mest opportunt att angripa.

Nazisterna ansåg (och anser fortfarande) att judarna tillhör eliten i form av "världsjudendomen", en slags tankegift som tydligast återkom i "kulturbolsjevismen". Samtidigt menade de att enskilda judar utgjorde en del av det hot underifrån som måste utplånas.

Politik slutar därmed att handla om rationell konfliktlösning och samhällsbygge, eftersom hotet görs existentiellt och handlar om identitet snarare än materiella konflikter. Politiken görs till kamp för överlevnad genom våldsanvändning:

"Vi har inte valt det här, men våra motståndare har på riktigt tvingat in oss i en existentiell kamp om vår kulturs och vår nations överlevnad. Det finns bara två val, seger eller död."

- Mattias Karlsson, SD, september 2018

Vidare läsning: Umberto Ecos essä Ur-fascism (1995)

https://www.pegc.us/archive/Articles/eco_ur-fascism.pdf

Så kapas en arena

Under hösten 2018 bjöd ett bibliotek i Stockholm in Jonas De Geer att i egenskap av högerextremist samtala om demokratin. Han har tidigare förnekat förintelsen, och var även medlem i nazistiska Svenskarnas parti. Men De Geer tvingades på extremt kort varsel ställa in sin medverkan, och moderatorn, en känd regissör och kulturdebattör, fick lov att snabbt kalla in en ersättare.

För stiftelsen Expo berättade hen att det i publiken satt ett tjugotal förväntansfulla högerextremister som riskerade skapa ”dålig stämning” om de inte fick sin utlovade representation i samtalet, vars panel i övrigt bestod av tre kända kulturarbetare.

Patrik Forsén, ordförande för (nu upplösta) extremhöger rörelsen Nordisk ungdom, bjöds därför upp på scenen från publiken, och samtalet genomfördes därefter som planerat.

Kvällens efterspel blev en hetsig debatt. Principen om det ”fria samtalet” ställdes mot resonemang om ifall demokratiska institutioner ska ge plats åt odemokratiska aktörer. Debatten liknade de många turerna kring Bokmässan i Göteborg under 2016-2017, liksom de ständiga frågorna om huruvida SD ska bjudas in i olika sammanhang.

Demokrati ingen ideologisk nollpunkt

Den som försvarar ”det fria samtalet” eller ”det fria ordet” brukar mena att öppenhet och demokrati är samma sak: Ett samtal som inte låter vissa åsikter höras blir därmed per definition mindre demokratiskt. Det skulle innebära att det mest demokratiska samtalet är ett som är helt värdeneutralt, där inga åsikter har företräde framför andra. Men blir ett samtal verkligen mer ”fritt” bara för att det tillåter vad som helst att sägas?

Den tyske språkfilosofen Jürgen Habermas menar att alla rationella samtal har inneboende premisser. Exempelvis måste det gå att lita på att deltagarna i samtalet är hederliga. Det går inte att meningsfullt debattera med någon som är öppen med att hen inte gör skillnad på sanning och lögn, och kommer att säga vad som helst som kommer att låta hen vinna debatten. Med författaren Robert Musils ord, om sanning och lögn ställs bredvid varandra så kommer lögnen alltid att vinna, för lögnen kan anta hundra olika skepnader medan sanningen endast har en.

Ett samtal måste också utgå från en grundläggande fred mellan deltagarna: Det går knappast att tänka sig en rationell, analytisk dialog om huruvida den ena samtalsparten ska mörda den andra eller ej. När bibliotekets moderator rättfärdigade att hen bjöd in Forsén att samtala, så gjordes det inte utifrån ett rationellt övervägande, utan på grund av att det fanns många högerextrema med ett våldskapital i lokalen. Vad detta kan ha inneburit för andra biblioteksbesökare som kan tänkas ha utgjort måltavlor för extremhögern, togs aldrig upp.

Historien lär oss att extremhögern alltid har använt det fria ordet med intentionen att göra det omöjligt för motståndare att organisera sig och verka politiskt.

Frihet utan ansvar

Ända fram till för bara några årtionden sedan var det offentliga rummet mer eller mindre fredat från en viss typ av budskap: Insändarsidornas redaktörer sorterade bort hot och hat. Allt som sändes i tv-rutan hade en upphovsperson som kunde hållas ansvarig. I våra demokratiska församlingar finns det tydliga normer för hur man tilltalar varandra.

I vår tid är ordet friare än någonsin. Det går att skicka ett hotfullt meddelande som landar direkt i en annan persons byxficka. Hundratals personer kan enkelt koordinera sig och använda sitt fria ord till att tvinga bort andra från den offentliga arenan. De flesta av oss är inte byggda för att utstå massiva hatkampanjer, och därför har många progressiva röster tystnat de senaste åren.

I Karin Petterssons och Martin Gelins bok *Internet är trasigt* (2018), redogörs för hur Internet har kommit att bli ett verktyg för radikalisering. Internetjättarna Facebook, Google och Twitter har hittills saknat incitament att hålla rent från hat på sina plattformar, samtidigt som de haft andra effektiva innehållsfilter på plats för exempelvis nakenhet (Facebook) och upphovsrättsskyddat material (Youtube).

Tvärtom visar det sig att dessa nätjättar tjänar på radikalt innehåll. Allt material som får folk att stanna kvar längre på sajterna bidrar till deras intäkter. Flera experiment har visat att den som börjar söka på relativt harmlösa ämnen snabbt dras in i allt mer radikala sfärer genom exempelvis Youtubes algoritmer som föreslår nytt innehåll baserat på det man redan har sett²⁴.

Extremhögern har ända sedan andra världskriget varit hänvisad till alternativa tekniker för att kunna sprida sina budskap, eftersom deras budskap har ratats i anständiga medier. Därför har man alltid varit snabb på att använda den nya tekniken, till exempel faxen. Men också internet blev tidigt ett verktyg för extremhögern; när de etablerade partierna väl började inse nätets potential hade rasister redan radikaliserat debatten på nätet under förespeglning av ”yttrandefrihet” i Sveriges stora nätforum i minst tio års tid.

De har fortfarande ett närmast ointagligt försprång framför övriga partier, med en solid bas av näaktivister som fortsätter att växa. SD:s närvaro på nätet är många gånger större än något annat parti, och så länge som de stora nätjättarna fortsätter att tjäna pengar på radikaliserande material så kommer SD att fortsätta dominera den nya offentliga sfär där det mesta av den politiska debatten sker idag.

Deras mediala dominans i de alternativa mediesfärerna är i sig själv en viktig anledning till att de har fortsatt att växa, och en viktig anledning till att vi måste fortsätta att värna traditionell journalistik från de många propagandistiska sajter som sprider den nya högerns världsbild.

Låt demokratin ha en utsida

Demokratin måste ha en utsida, och gränsen mellan det som är innanför och utanför måste få vara tydlig. Detta är problemet när Stockholms bibliotek bjuder in en nazist som De Geer. Man har visat en brist på förståelse för vad som kännetecknar det demokratiska samtalet. Antisemitism, rasism, misogyni eller hat mot hbtq-personer är exempel på åsikter som bryter mot en grundpremiss för demokratin, respekten för allas lika värde och rättigheter.

Likväl har vi sett flera debatter där högerextrema har fått komma till tals. De blir typiskt väldigt ytliga²⁵, för man låter ”gästen” sätta samtalet. Och gästen kommer inte sällan från en antintellektuell miljö där samtal är ett tecken på svaghet. Extremhögern är väsentligen ointresserad av att respektera de sanningar som inte passar den egna agendan.

Det betyder också att de spelar med en annan regelbok än de övriga, demokratiska debattörerna. Och när samtalets regler har satts på undantag tillräckligt många gånger, börjar själva strukturen för samtalet att fransas i kanterna. Gränserna förflyttas, inte bara för vad man kan säga, utan för vad själva orden betyder.

”Extremhögern är i alla dess former väsentligen ointresserad av att respektera de sanningar som inte passar den egna agendan.”

Det är värt att nämna att även en nyckelgestalt för yttrandefriheten, liberalen John Stuart Mill, varnar för dem som vill sabotera eller underminera det offentliga samtalet. I sin klassiker *Om friheten* går han så långt som till att argumentera för att det är bättre för samtalet om de brännmärks och inte bereds utrymme på den offentliga arenan, eftersom de bryter ned möjligheten till konstruktivt samtal.

25 <https://arbetet.se/2018/12/03/vad-kan-man-lara-sig-av-samtal-med-hogerextrema/>

En liknande varning står att läsa i Hannah Arendts verk *Totalitarismens ursprung*. Där beskrivs den perfekta befolkningen hos en totalitär regim som en för vilken orden "sant" och "falskt" inte längre betyder något. Det är en befolkning som har mist förmågan att sätta ord på vad som pågår i deras liv, för det gemensamma språket har underkastats de totalitära krafter som genomsyrar både det offentliga och privata livet.

Förmågan att självständigt föreställa sig ett Tyskland utan nazismen, att en annan värld var möjlig, utarmades när till och med bröllopsinbjudningar och godmorgonhälsningar avslutades med "heil Hitler", som den judiske lingvisten Viktor Klemperer beskrev i sin klassiska bok *Tredje rikets språk*.

Det demokratiska samtalet är helt enkelt inte detsamma som det förutsättningslösa samtalet. Förutsättningen är och förblir att deltagarna har en respekt för sanning och för demokratin själv. Demokratin måste få ha en utsida. Om den tvingas svälja allt utan åtskillnad på sant eller falskt, anständigt eller hatiskt, så kommer den till slut att förgiftas.

Härnäst: Högerextrema ideologer - Kompositörer eller DJ:s?

Högerradikala DJ:s på debattens dansgolv

Den nya radikala högern remixar historien, sanningen och orden varje dag. Det är lätt att känna sig överväldigad inför den nya högerrörelsen. Den skapar nya begrepp och hittar på nya politiska ”memer” snabbare än vad de flesta hinner uppdatera sig i politiken. Ena dagen spinns symbolik omkring mjölk, bedragna äkta män och gröna grodor, andra dagen skyller de västvärldens nära förestående undergång på sojaprodukter. Alla exemplen är äkta.

Ett konkret exempel från den svenska politiken: Jonas Sjöstedts minnesanteckningar från mötet med Stefan Löfven inför riksdagsomröstningen om regeringen i januari 2019 påstods vara ett ”hemligt avtal”, och ytterhögern (med några opportunistiska moderater i släptåg) reagerade med den yttersta harm. De dränkte sociala medier med sina angrepp. Bara några dagar senare var detta omvälvande ”avtal” i princip bortglömt. Hur agerar man mot en rörelse som ständigt uppfinner och överger angreppspunkter?

Detta beteende är sannolikt inte resultatet av någon medveten strategi från nyhögern, utan det är följderna av ett visst förhållningssätt till politik och debatt i stort. Om man inte är så noga med sanningshalten i det man säger, så graviterar istället diskussionen naturligt mot det som väcker mest känslor.

”Högerns näaktivister är inte ute efter att ha rätt. De vill bara få oss andra att prata om deras frågor istället för våra egna.”

Det är lätt att dras in i dessa kortsiktiga strider, lätt att intala sig att man har vunnit frågan när högern nästa dag har bytt ämne. Men sanningen är att de inte har bytt ämne för att frågan skulle vara förlorad, utan för att den har hunnit tappa känslomässig laddning, och det nu finns något annat, mer opportunt att angripa, som kulturministerns frisyr, menskonst, eller årets affisch för majblomman. Återigen, alla exemplen är äkta.

Detta känslobaserade fokus gör debatten svårförutsägbar. Vissa frågor kan tvärtom leva vidare i årtionden, bara de väcker vrede. Som en jämförelse grasserar ännu myter om ett "hemligt avtal" som Socialdemokrater för tro och solidaritet skulle ha träffat med islamister på 90-talet, fastän detta ska ha ägt rum för över 20 år sedan. Det är i praktiken meningslöst att ta en debatt om frågan eftersom de inte är intresserade av att föra en diskussion med utgångspunkt i sanningen. Dessutom spelar denna myt in mycket väl i fascismens modell för politisk kamp (mittuppslaget).

En särskilt lömsk variant av den nya högerns försök att lägga beslag på debatter är den så kallade "våldtäktsmyten", som nog de allra flesta någon gång har stött på. Den går ut på att i alla sammanhang där invandring nämns, peka ut utlandsfödda som våldtäktsmän. Detta försvaras med statistik som visar att Sverige har det högsta antalet anmälda våldtäkter i Europa. Detta förklaras av kriminologer med att Sverige har högre anmälningsbenägenhet och hårdare lagstiftning, vilket snabbt kan påtalas när någon försöker sprida denna myt. Så varför sprids den, fastän den är falsk? Varför anklagas utlandsfödda för att vara just våldtäktsmän och inte exempelvis skatteflyktare, inbrottstjuvar eller mördare? Det finns tre förklaringar.

1. Rasismen: Redan på 80-talet riktade SD varningar specifikt till svenska (här kodord för vita) kvinnor för att ha sex med svarta. Att "bevara Sverige svenskt" handlade på denna tid inte om kultur, utan om vithet. Att sätta icke-vita barn till världen var rasförräderi, och skulden för detta pålades kvinnorna.
2. Patriarkatet: När kvinnor görs till symboliska bärare av nationens heder, blir myten om utländska män som våldtar svenska kvinnor en symbol för utländska krafter som attackerar nationen själv.
3. Retoriken: Vare sig denna myt stämmer eller ej, har den upprepats i samband med diskussioner om invandring så länge och så ihärdigt att det är lätt att koppla samman det ena med det andra på en känslomässig nivå, oavsett om det är sant eller ej. Ett traumatiserande brott används cyniskt för att röra upp vrede.

Ett klassiskt klistermärke av nazisten Niels Mandell för Bevara Sverige svenskt (BSS), 1980-talet. En falang ur BSS bildade senare Sverigedemokraterna (SD).

De senaste åren har detta sätt att debattera utan att argumentera blivit vanligt. Publicister på många håll i världen har observerat denna nya trend som vi kan kalla för "mytbildning", som tränger ut vanlig debatt. Inte minst i USA har sedan valet 2016 flera av de stora tidningarna börjat arbeta med att ställa fakta mot myter, samtidigt som presidenten ohejdat har devalverat deras anseende genom att kalla dem "fake news"

I Sverige var inte minst den tvärmediala satsningen Faktakollen under valrörelsen 2018 en spegling av den amerikanska ambitionen. Lögnerna skulle granskas och fakta skulle läggas på bordet, men initiativet blev nästan universellt kritiserat, från höger till vänster. Politikens ideologiska dimensioner försvann, och granskningen reducerades allt som oftast till ett ordmärkande, som inte trängde igenom påståendena för att visa på vilken agenda som kunde tänkas ligga bakom.

Fremst bland dem som helt ignorerade Faktakollen var just den extrema höger som gjorde satsningen nödvändig till att börja med.

Uppsippringsmodellen: debattens gyllene genväg

De flesta har en ungefärlig bild av hur opinionsbildning går till. Man läser in sig på en fråga och skriver något argumenterande om den som man sedan försöker få publicerat. Om man har tur och är skicklig kan man bli intervjuad i teve. Men ju konstigare fråga man försöker driva, desto svårare är det att tas på allvar och få plats i debatten.

Låt säga att någon skriver en debatterande text om att hela vänstern i Sverige inte egentligen är intresserad av politik, utan bara vill visa upp hur god den är. Fram till för något år sedan hade det varit hopplöst att lyckas debattera detta. Det hade fallit på sin egen orimlighet.

Men det finns ett sätt att tjuvkoppla debatten, som jag kallar för ”uppsippringsmodellen”. Istället för att argumentera, formulerar man ett öknamn eller begrepp som namnger det påstående man vill sprida, i detta fall ”godhetssignalering” (alternativt ”godhetsknarkare”), inlånat i den svenska debatten direkt från engelska ”virtue signalling”, med belägg från ca mitten på 2015. Svenska Wikipediasidan ”godhets-signalering” skapades först i oktober 2017.

Därefter sprider man det nya ordet på anonyma så kallade chan-sajter, högerextrema forum, chattrum eller bloggar, där det fångas upp av andra användare som sedan sprider dem anonymt i trådar på mer accepterade sociala medier-plattformar som Facebook och Twitter.

Där snappas ordet upp av etablerade opinionsbildare som själva börjar använda det. Till slut tränger det in på redaktionerna, och används på ledarsidor eller i diskuterande nyhetsinslag. Vanligen när vi hör ett nytt ord så förutsätter vi ju att det måste återspegla något som existerar. Varför skulle det annars finnas ett ord för det? Så gick det till när Aktuellt plötsligt gjorde ett inslag om ”godhetsknarkare” den 16 augusti i fjol.

Den nya högern behöver inte ta strid om fakta, så länge de lyckas ändra vårt sätt att tala, och därmed våra tolkningsmönster. Exempelvis var ”PK” länge ett begrepp som bara användes inom SD-sfären, men idag används det i vardagligt tal.

Högers nättaktivister är inte ute efter att ha rätt. De vill bara få oss andra att prata om deras frågor istället för våra egna. Hittills har de också lyckats makalöst väl. Under Hillary Clintons presidentvalskampanj 2016 handlade knappt hälften av kampanjens utspel i sociala medier om hennes motståndare, och inte om den egna politiken. En redan omöjligt bred liberal politik som elakt uttryckt försökte vara vän med både Wall street och Wall street-ockupanterna blev därmed ännu mer diffus, gentemot en motståndare vars politiska budskap var extremt förenklade och skamlöst färgstarka.

Intellectuella fiender till förnuftet

Den höger-radikala nonchalansen inför sanningen går hand i hand med ett aggressivt inlånande av koncept och idéer. De tas in, förbrukas och glöms bort i ett händelseförlopp som ter sig förvånande postmodernt. Och när vi ser till rörelsens främsta ideologer, den intellektuella elit som sällan syns i debatterna men som läses av aktivisterna, framträder samma strategi.

En av den nya högers intellektuella förgrundsgestalter, Alain de Benoist, är en otroligt produktiv skribent och författare, som enligt egen utsago har givit ut över hundra böcker om den nya högers politik och ideologi. Det mest slående med de Benoists utgivning är en närmast Warhol-sk nonchalans inför källmaterialet. Koncept och tankar lånas fritt från både höger och vänster, alltifrån marxisten Antonio Gramsci till fascistideologen Julius Evola och hermeneutikern Hans-Georg Gadamer. Alla ställs i den nya högers tjänst.

De Benoist kallar sig själv ”bortom vänster och höger”, kritiserar amerikansk liberalism med vänsterradikala argument och kallar europeisk mångkultur för ”rasistisk” eftersom den utplånar det han kallar för ”kulturernas särart”.

Mot samtidens mångkulturella möten ställer de Benoist ett ”rent” kulturellt förflutet, som naturligtvis aldrig har existerat. Men det är knappast förvånande att i en reaktionär rörelse finna starka drag av mystisk primitivism, av vilja till återgång till ett upphöjt förflutet. Inte minst utgör det ytterligare ett exempel på hur den nya höger går i 1900-talets fascisters fotspår.

Denna primitivism rymmer också en hundraårig konservativ kritik mot den moderna demokratin, ett ”urspårat tillstånd” som sägs kännetecknas av splittring och dekadens istället för klarhet i tanke och renhet i samhället. Samtidigt nedvärderas det demokratiska samtalet som ett ”hyperreflekterande” som gör verklig beslutsfattning omöjlig.

För den som i grund och botten inte tror på att människan är förnuftig, blir en alltför öppen debatt problematisk av ytterligare ett skäl: Dekadenta, folkfientliga krafter som ”världsjudendomen” eller kulturmarxister, kan infiltrera samtalet och indoktrinera hela samhället.

Denna förnuftspessimism kommer mycket tydligt till uttryck i en radio-debatt från 1965 mellan den konservativa f d nazistiska tänkaren Arnold Gehlen, och Frankfurtskolans Theodor Adorno (utbytet finns återgivet i Göran Dahls utmärkta skrift *Folk och identitet*, 2018). Gehlen argumenterar för att myndigheternas viktigaste uppgift i samhället är att hjälpa människor att leva sina liv utan att behöva tänka så mycket, medan Adorno ställer sig i en upplysningstradition och menar att det är ett överordnat gott att samhället tvärtom lyfter människor till större självständighet.

Eftersom extremhögern saknar respekt för förnuftet, är de dåliga kompositörer: Så snart de ska komponera den egna ideologin i ett sammanhållet verk så börjar den att skorra. Men de är förträffliga DJ:s, med en särskild förmåga att känna av den politiska stämningen, låna andras idéer eller yttre händelser, och remixa dem. De varierar sig kring teman som funkar för att sätta folkmassan i svängning.

Hur kan vi göra motstånd?

Den nya högern använder snabbheten i nätets sociala medier för att spela på starka känslorömmar och bygga en känsla av gemensam identitet mot yttre fiender. De håller i regel aldrig i en fråga länge nog för att de ska hinna förlora den. Därför är det i regel fruktlöst att försöka tala emot dem i sak. Tvärtom kan detta riskera att gynna deras mytspridning – särskilt om man låter sig dras med i känsloläget. När en demokrat och en populist skriker åt varandra är det som regel inte populisterna som tappar ansiktet.

Istället bör vi vara tydliga med våra egna budskap och upprepa dem precis lika ihärdigt som den nya extremhögern upprepar sina. För varje gång som en högerradikal försöker prata om våldtäkter, kriminella invandrare (och nästan alltid om S svek mot ”vanligt folk” eftersom de vill utmåla sig som representanter för folket) behöver vänstern prata om alla som dör i arbetsplatsolyckor, om de kriminella vitmaktmiljöerna i MC-gängen, om den nya otryggheten för arbetare och om våra egna visioner för ett rättvist samhälle som håller ihop. Gå inte med på deras problembeskrivning, gå inte på defensiven genom att förklara dig och lägga deras anklagelser till rätta, och låt dem aldrig komma undan med att påstå att det är de själva som är ”folkets röst”²⁶.

”...vår förmåga att visa solidaritet gentemot andra demokrater är vår största tillgång”

Under valrörelsen 2018 ställde vänstern, och främst S, Sverigedemokraterna mot väggen i andra frågor än migration och integration. Vänstern pekade ut alla de områden där de saknar politiska lösningar, och det gav resultat både i opinionen och i samhällsdebatten.

Historiskt har inte bara vänsterkrafter utan även liberaler varit måltavlor för den radikala högern, så även idag. Nu ingår vänster och liberaler i ett ansträngt samarbete över de gamla blockgränserna, och det har lett till stor vrede som riktats mot liberaler i svensk politik²⁷.

Vänstern bör vara försiktig med att anta att det går att vinna kampen mot extremhögern på egen hand. I en situation där man inte alltid har möjligheten att vinna kampen över den mediala dagordningen mot den högerradikala mytbildningen, kan det istället vara förmågan att visa solidaritet gentemot andra demokrater som är den största tillgången.

26 Jens Rydgren, redaktör för antologin *the Oxford Handbook of the radical right* (2018), sammanfattar detta väl: När den radikala högern får sätta dagordningen och deras frågor dominerar, ökar deras möjligheter att mobilisera.

27 <https://www.svd.se/just-nu-folj-annie-loofs-tal-pa-kommundagarna>

Med hatet som drivkraft

Det sägs att Sverigedemokraterna är ett parti som är immunt mot skandaler. Deras företrädare kan uppträda nästan hur som helst och säga nästan vad som helst utan att det påverkar deras väljarsympatier nämnvärt. Är det ett tecken på att 15-20 procent av svenskarna är övertygade rasister, eller har slutat bry sig om hur de personer som de har valt till sina företrädare agerar?

Journalisten Christoph Andersson beskriver i sin bok *Från gatan till parlamentet* hur statsvetaren Richard Stöss redan 2003 undersökte attityderna hos 4000 tyska arbetstagare, och fann att två av tio sympatiserade med extremhögerens åsikter, fastän nästan ingen röstade på dem. Istället röstade man krist- eller socialdemokratiskt. Det fanns en väljarbas för extremhögeren, men de var ovilliga att rösta på den så länge den inte var socialt accepterad. De rasistiska åsikterna var bara en del av världsbilden, och andra frågor blev i slutänden viktigare när väljarna gick till valurnorna.

”Rasism” är ett mycket laddat ord i debatten. Det är viktigt att skilja på sådan rasism som bygger på ideologisk övertygelse om den vita rasens överhöghet, och på den ”vardagsrasism” som innebär stereotypa, oftast negativa attityder om andra beroende på deras ursprung. Den förra sortens rasism är extremt ovanlig, den senare är extremt vanlig.

Vardagsrasism bidrar till det som brukar kallas strukturell diskriminering. Det är väldokumenterat att utomeuropeiskt klingande namn gör det betydligt svårare att få jobb. Det betyder förstås inte att alla rekryterare i Sverige hyser vit makt-åsikter. Likväl bidrar vardagsrasismen till att stänga viktiga ytor för möten, och försvårar integrationen i samhället. Vardagsrasism kan också existera mellan många olika grupper, och den som har starka vardagsrasistiska åsikter kan snabbt radikaliserar.

Det finns många undersökningar av SD-väljaren²⁸. Sammanfattningsvis visar de, att de personer som dras till partiet har lägre känsla av tillit till

28 Exv IFFS studie *Sverigedemokraternas väljare*,
<https://www.iffs.se/publikationer/if-rapporter/sverigedemokraterna/>

samhället, uppvisar färre sociala beteenden, känner mer politikerförakt och i större utsträckning än genomsnittet hyser rasistiska uppfattningar. Dessutom vet vi att otrygghet i arbetslivet bidrar till benägenheten att rösta på populistpartier²⁹.

SD:s väljare identifierar sig mycket starkt med sitt parti. Som en jämförelse har även S många väljare som röstar socialdemokratiskt för att det är en del av deras identitet. Men på bara några år har SD byggt upp en lika stark identitet hos sina väljare som S har gjort på decennier.

Det är en stark indikation på att något sker på en känslomässig och kanske också existentiell nivå hos många som röstar på SD. Det är en viktig insikt för att förklara varför partiet inte berörs av skandaler eller plötsliga kovändningar i den förda politiken. Deras väljare röstar inte för att de vill ha en viss politik, utan för att de känner genuin tillhörighet till partiet. Och med tillhörighet kommer lojalitet.

Det vardagliga hatet

Som vi redan har sett, har den radikala högern förändrats mycket över tid, och man ska vara restriktiv med att dra historiska paralleller. Ändå verkar SD:s väljare ligga nära de många högst ordinära tyskar och italienare som aldrig var ideologiskt övertygade rasister, men ändå sympatiserade med sin tids fascistiska rörelser. Sakfrågorna är inte särskilt viktiga, gemenskap, identitet, trygghet och den nationella reningen från inkräktare är överordnade.

I det avseendet är den radikala högern en skrattspegel av den våldsbejakande islamism som den utsett till sin fiende. Så resonerar professorn i religionshistoria Mattias Gardell i boken *Den ensamme terroristen?*. Båda grupperna odlar hjältesagor med omöjliga maskulinitetsideal och kvinno-repression, drömmar om nationell och kulturell renhet, och hårbärgerar revanschistiska idéer om att driva ut de imperialistiska inkräktarna genom att återupprätta den egna nationalistiska eller religiösa karaktären.

De moské- och HVB-hemsbrännare som Gardell berättar om i sin bok anser inte att de gör något brottsligt, fastän de begått politiskt motiverade våldsdåd som utsatt andra för livsfara och skapat stor otrygghet. De ser sig tvärtom som hjältar, försvarare av gamla värden och av hembygden, de som vågar göra vad andra bara pratar om. Deras dåd kanske inte backas upp officiellt, men det är inte svårt att hitta hundratals, ja tusentals kommentarer online från SD-sympatisörer som hyllar dessa attacker.

SD har åtminstone fläckvis lyckats skapa ett offentligt samtalsklimat där hat och ängslan råder. I partiets inofficiella propagandakanaler på nätet skriver anhängarna de mest hårresande hotelser och hatutbrott. Inte sällan är det partiföreträdare som påkoms ligga bakom de anonyma hotelserna, ett fenomen som historikern Timothy Snyder har beskrivit i sin bok *Om tyranniet* (2017), där han försöker dra lärdomar av historien för att utarbeta antifascistiska strategier för samtiden.

Dessa krafter har historiskt verkat för att skapa ett klimat där det blir omöjligt för alla andra att bedriva sin politik. Hatet befäster de svartvita positionerna och bidrar till att befästa en social tillhörighet och lojalitet.

En höger i vänsterskrud

Sedan presidentvalet i USA 2016 har allt fler lutat åt att förklara den nya högerens framgångar som ett globaliseringsmotstånd, en reaktion på en upplevd förlust av lokalt självbestämmande. Ett folkligt motstånd mot överstatliga aktörer som föddes i den förra finanskrisens kölvatten kom att formuleras i olika sociala rörelser som ”99%”, men dessa lyfte aldrig.

*”Vänstern bakades själv in i den
’korrupta elit’ som skulle bekämpas”*

Stället smög sig andra ideologier in i motreaktionen. Rättfärdig kritik mot storbankernas excesser förvandlades till konspirationsteorier om ”judiska bankirer”. Kritik mot stagnerad välfärd och ekonomisk otrygghet på grund

av ett internationellt, flytande kapital och ”effektiviseringar” som slog mot landsbygd och människor som stod långt från arbetsmarknaden, vändes i nationalistiska amsagor om att allt skulle bli bättre med nya tullar och färre utlännningar. Anständigt folk drog öronen åt sig, och med dem reducerades vänsterns svar på dessa frågor till ett mummel.

Den nya högerns framgångar kan vila på dess förmåga att lägga beslag på och förvanska de vänsterfrågor som vänstern själv misslyckades med att förvalta i finanskrisens fotsår. Till exempel Tea partyrörelsen var något så udda som en borgerlig massrörelse som använde sig av etablerade vänsterstrategier som folkliga möten och allsång för att föra fram sina frågor. En från början vänsterpopulistisk uppställning med ”hederligt folk” mot ”korrupt elit” gjordes till högerpopulisternas. Vänstern bakades själv in i den ”korrupta elit” som skulle bekämpas.

Exemplet är från USA, men lärdomarna är applicerbara på Sverige. De som röstar på SD i Sverige uppvisar stora likheter med dem som röstade på Donald Trump i USA: Till övervägande del infödda män på landsbygden, som känner sig svikna och utan inflytande över den egna situationen. När vänstern uppfattas ha allierat sig med hotet utifrån (det vill säga kapitalet i form av judarna, alternativt kulturella erövrare i form av islamisterna), avvecklat välfärden på landsbygden, öppnat landets gränser för inkräktare som drar ner lönerna alternativt gör tillvaron osäker, då öppnar sig ett stort vakuum för högerpopulisterna att exploatera.

När väl hotet är definierat – en korrupt, globalistisk elit ovanför, och en hotfull marginaliserad inkräktargrupp nedanför – är det lätt att samla de politiskt vilsna kring en ny, föreställd gemenskap under den tigande svenska flaggan, som fylls med nytt innehåll av populisternas retoriska fantasier om ett strålande och okomplicerat förflutet. Minnen från fornstora dar. Hat och rädsla mot gemenskapens fiender blir bensinen i den nya högerns motor.

Hur kan vi bryta SD:s grepp om dessa grupper?

Ska vi lyckas bryta känslan av tillhörighet och lojalitet till SD så måste vi inte bara underkänna utan också motbevisa den berättelse som SD för fram, om en vänster som har "svikit", om inkräktare som hotar det bekanta och kära. Vänstern måste förnya och skärpa kampen mot just de aktörer som har urholkat välfärden, bromsat upp löneutvecklingen och gjort tillvaron otrygg.

Folk måste få konkreta bevis på att vänsterpolitik fungerar och gör deras liv bättre. Andra frågor än integration och migration måste kännas relevanta och intressanta för väljarna. Det kräver att vi finner vägar att ta över dagordningen från extremhögern. De har i dagsläget ett stort försprång eftersom de dominerar de plattformar där mycket av samtalet sker idag, men de står också inför stora utmaningar. Det ständiga, rastlösa skapandet av nya talepunkter och memer är ett utanpåverk. Sanningen är att de har extremt svårt att förnya sig ideologiskt, eftersom de i grunden är en antiintellektuell rörelse. Deras retorik saknar också den mobiliserande sprängkraften hos gamla tiders extremhöger.

Det saknas inte positiva exempel på en ny, inkluderande vänsterrörelse där en solid bottenplatta av ekonomisk rättvisepolitik och samhällsbygge går hand i hand med konsekvent feminism, antirasism och miljöpolitik. Också på de plattformar som hittills har dominerats av extremhögern, vinner nu unga vänsterskapare mark: På Youtube firar progressiva kanaler som Contrapoints och Three Arrows framgångar som vi kan lära av. Fenomenet Greta Thunberg bidrar nu till att en hel generation unga i världen fostras i aktivismens och det gemensamma ansvarstagandets grunder. Inför den rörelsen står den nya högern svarslös.

Vi har allt att vinna på att med all kraft förmedla den sammanhållande och befriande ideologi som kan tävla med extremhögerns särskiljande världsbild. Vi måste berätta om det samhälle som växer med varje ny människa som känner att Sverige är deras hem, och vill och vågar satsa sitt bästa på att bygga en framtid här.

Litteratur

Böcker

- Andersson, C - Från gatan in i parlamenten (2009)
Arendt, H - Totalitarismens ursprung (2016)
Arendt, H - Människans villkor (1998)
Bauman, Z - Flytande rädsla (2007)
Berggren, L - Blodets renhet (2014)
Bjurwald, L - Skrivbordskrigarna (2013)
Butler, J - Krigets ramar (2009)
Dahl, G - Folk och identitet (2018)
Darvishpour, M & Westin, C - Migration och etnicitet (2008)
Gardell, M & Löw, H - Den ensamme terroristen? (2017)
Gelin, M & Pettersson, K - Internet är trasigt (2018)
Griffin, R - Modernism and Fascism (2007)
Haffner, S - En tysk mans historia (2015)
Kershaw, I - Hitler, the Germans and the final solution (2008)
Klemperer, V - LTI: Lingua Tertii Imperii (2013)
Rosenberg, A - Fascismen som massrörelse (2016)
Rydgren, J (red) - The Oxford handbook of the radical right (2018)
Snyder, T - Black earth (2016)
Snyder, T - Om tyranni (2017)
Tamas, G - Det svenska hatet (2016)

Rapporter och uppsatser

- Bataille, G - The psychological structure of fascism (1979)
Blinder, Caroline - A deadly fascination (1993)
Eco, U - Ur-fascism (1995)
FRA - Experiences and perceptions of antisemitism (2018)
Melin, C - Populismens verkliga orsaker (2018)
Nilsson, A & Nyström, Ö - Högerpopulismen och jämlikheten (2017)

Övrigt

- ContraPoints - <https://www.youtube.com/user/contrapoints>
Three arrows - <https://www.youtube.com/channel/UCCT8a7d6S6RJUivBgNRsiYg>
Philosophy tube - <https://www.youtube.com/user/thephilosophytube>

En reaktionär våg går genom världen, från Jair Bolsonaro i Brasilien till Jaroslaw Kaczyński i Polen. I Sverige har ett före detta nazistiskt parti vunnit stora framgångar. För att övervinna dessa krafter måste vi förstå dem. I den här handboken beskrivs den nya högerens idehistoria och dess politiska strategier idag, tillsammans med några förslag från Socialdemokrater för tro och solidaritet för hur vi kan övervinna dem.

Denna text kan också laddas ner som gratis pdf på Socialdemokrater för tro och solidaritets webbplats: <http://www.trosolidaritet.se/handbok>

Mattias Irving har bevakat extremhöger som journalist och opinionsbildare med inriktning på idehistoria i snart tio år. Han är idag politisk sekreterare på Socialdemokrater för tro och solidaritet.

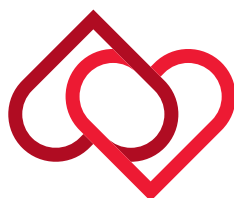
Socialdemokrater för tro och solidaritet är sedan 1929 en sidosorganisation till Socialdemokraterna. Vi tror på att ständigt bemöta vår tids rädsla för det främmande och övertro på det egna genom dialog, brobygge och ärlig men kärleksfull kritik.

Välkommen att gå med!

[Facebook.com/trosolidaritet](https://www.facebook.com/trosolidaritet)

[@trosolidaritet](https://twitter.com/trosolidaritet)

Socialdemokrater
för tro och solidaritet